

K ÚSTAVNOSTI PRÁVA VÝKUPU ÚČASTNICKÝCH CENNÝCH PAPIRŮ

Josef Sedláček

Univerzita Pardubice, Fakulta ekonomicko-správní, Ústav veřejné správy a práva

Abstract: *Der Artikel beschreibt ein Problem in dem heutigen Handelsrecht der Tschechischen Republik, das nach manchen Meinungen verfassungswidrig ist. Es geht um Zwangsverkauf der Aktien der Minoritätsaktionäre dem Majoritätsaktionär. Das Verfassungsgericht der Tschechischen Republik befasste sich mit dieser Frage, aber seine Entscheidung ist ein wenig problematisch. Die erwähnten Rechtsbestimmungen brauchen Besserung.*

Keywords: *Das Eigentumsrecht, das Handelsrecht, verfassungswidrig, der Zwangsverkauf der Aktien, die Entscheidung des Verfassungsgerichts*

1. Úvod

Tento příspěvek se zabývá otázkou, která je obchodním právem České republiky upravena – podle některých názorů - v rozporu s normami ústavního práva. Daný problém již rozebíral ve svém nálezu publikovaném pod č. 257/2008 Sb. [5] Ústavní soud České republiky. Při bližším zkoumání uvedeného rozhodnutí se zdá, že se Ústavní soud zmýlil a nerozhodl správně.

Jedná se o posouzení ústavnosti tzv. práva výkupu účastnických cenných papírů, které je v obchodním zákoníku [2] upraveno v ustanoveních § 183i - § 183n.

Smyslem tohoto článku je vysvětlit, v čem se Ústavní soud, jak se zdá, zmýlil, a opětovně poukázat na rozpor výše uvedených zákonných ustanovení s ústavním pořádkem České republiky. Obojí může mít určitý význam, neboť nejde o otázku definitivně uzavřenou, a to nejen z čistě teoretického hlediska (rozpor zmíněných ustanovení s ústavním pořádkem přetrvává), ale i z hlediska praktického, neboť při zamýšlené rekonstrukci soukromého práva v České republice by bylo možné a žádoucí daný problém upravit nově a lépe.

2. Zákonná právní úprava a její rozpor s ústavním pořádkem

Pro připomenutí uvádím, že podstata ustanovení § 183i a násl. obchodního zákoníku nazvaných Právo výkupu účastnických cenných papírů spočívá v tom, že osoba (akcionář), která (který) vlastní v akciové společnosti účastnické cenné papíry se jmenovitou hodnotou, jež odpovídá alespoň 90-ti % základního kapitálu společnosti, s nimiž je spojen alespoň 90-ti % podíl na hlasovacích právech společnosti (tzv. hlavní akcionář) má právo požadovat, aby představenstvo akciové společnosti svolalo valnou hromadu, která rozhodne o přechodu všech ostatních účastnických cenných papírů na jeho osobu. Menšinová akcionářská tak mohou být podle zákona za náhradu zbaveni vlastnického práva k akciím, a to i proti své vůli.

Domnívám se, že předmětná ustanovení jsou v rozporu s čl. 11 odst. 1 a zejména odst. 4 Listiny základních práv a svobod [4]. Zmiňovaný čl. 11 odst. 1 totiž mj. stanoví, že vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. V odst. 4. čl. 11 Listiny je dále stanoveno, že **vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu.** V popisovaném případě však podle citovaných ustanovení obchodního zákoníku **může být menšinový akcionář zbaven vlastnického práva ke svým akciím sice na základě zákona, za náhradu, avšak nikoli ve veřejném zájmu, nýbrž v soukromém zájmu většinového akcionáře.**

3. Problematické aspekty rozhodnutí Ústavního soudu

Ústavní soud se v citovaném nálezu zabýval i výše naznačenými námitkami, učinil tak ovšem způsobem, který, jak se zdá, není správný. V obsáhlém odůvodnění nálezu č. 257/2008 Sb. se Ústavní soud snažil vypořádat s mnoha nejrůznějšími připomínkami. Problematiky naznačené v předchozím odstavci tohoto článku se týká odůvodnění uvedené v odstavcích 51. a 52. (částečně) a zejména v odstavcích 53. a 67. a v menší míře i 54., 55. a 56. odstavci odůvodnění citovaného nálezu.

V 51. odstavci odůvodnění Ústavní soud mj. konstatuje, že akciová společnost má jinou povahu než spolek, politická strana a některé další organizace. Členství v ní založené na vlastnictví akcií nelze srovnávat s placením členských příspěvků nebo vytěsnění minoritních akcionářů s vyloučením člena ze spolku či politické strany. Proto je podle názoru Ústavního soudu též chápání akcionářů jako vlastníků ve srovnání s vlastníky jiného majetku předmětem diskusí zejména v případě minoritních vlastníků. Dále soud poukazuje na to, že v případech, za nichž lze použít postup podle §183i a násl. obchodního zákoníku nemusí být vždy minoritní akcionáři pro společnost přínosem, naopak jejich účast může akciovou společnost zatěžovat (např. pokud jde o náklady na chod společnosti, svolávání valné hromady apod.). Tyto a podobné myšlenky jsou rozvíjeny také v 52., 54., 55. a 56. odstavci odůvodnění. Kde se mj. konstatuje, že jde o střet dvou práv osoba práva soukromého a nikoli střet práva soukromé osoby s mocí veřejnou. Ústavní soud zde argumentuje poukazem na ekonomické souvislosti, přičemž konstatuje, že ekonomicky podložený postup je právně upraven tak, jak se to vyžaduje v podmínkách právního státu.

Výše naznačená argumentace Ústavního soudu je podobná argumentaci odborníků, kteří podporovali a podporují zavedení právní úpravy, jaká je dnes obsažena v § 183i a násl. obchodního zákoníku (nebo jiné podobné) do našeho právního řádu. **Taková argumentace se zdá být (při vší úctě) chybná ze dvou důvodů, jež spolu úzce souvisejí. Předně nutno konstatovat, že v právním státě se nesmí uplatnit filosofie založená pouze na tom, že v případě potřeby odejmeme vlastnické právo někomu slabšímu, kdo je dejme tomu méně šikovný a pro společnost méně přínosný a toto vlastnické právo umožníme získat někomu silnějšímu, šikovnějšímu, pro společnost přínosnějšímu.** Při takovém přístupu by do určité míry ztrácel opodstatnění i stát jako forma organizace společnosti, protože právo silnějšího bylo možné realizovat i před vznikem prvních státních útvarů. Starým nebo nemocným lidem také demokratický a právní stát nedovolí odejmout např. auto, dům nebo jízdní kolo, jenom proto, že v dané společnosti existují lidé mladší a silnější, kteří po těchto věcech touží a dokázali by je pro svou osobu využít lépe (a na takto získaném kole by mohli dojíždět např. do zaměstnání, zatímco někteří starší lidé už na tom kole do práce jezdit nebudou). Ústavní soud ke své argumentaci o menším možném přínosu minoritních akcionářů pro akciovou společnost přidává úvahy o možném riziku paralyzování akceschopnosti akciové společnosti, jakož i o střetu základních práv dvou osob. Jak již bylo uvedeno, soud argumentuje také poukazem na ekonomickou podloženost postupu (jeho racionalitu a vhodnost). **Zde je však druhý důvod proč s uvedeným zdůvodněním nesouhlasit. Vůbec se nejedná o střet stejných práv dvou osob soukromého práva. Otázka vůbec nestojí tak, zda se odejme vlastnické právo k akciím většinovému nebo menšinovému akcionáři. Otázkou je, zda se zákonem dovolí většinovému akcionáři odejmout akcie akcionářům menšinovým, aby ti menšinoví akcionáři ve společnosti již „nepřekáželi“ (většinovému akcionáři přece nikdo akcie v daných souvislostech odebrat nechce). Zcela zavádějící a nesprávná je argumentace možným paralyzováním chodu akciové společnosti poukazem na možné šikanózní uplatňování práv menšinovými akcionáři. Předně vůbec není jisté, zda a nakolik v konkrétních případech k takovému destruktivnímu jednání dojde, tak jako nelze vyloučit možné zneužití práva akcionáři většinovými a v podstatě ani nikým**

jiným. Jsou-li práva menšinových akcionářů, resp. možnost jejich uplatnění, definována příliš široce, je namístě uvažovat o tom, jak možnost jejich uplatnění regulovat, aby nebezpečí jejich zneužití bylo omezeno na maximální možnou míru. Podobně jako když někdo nemá řidičský průkaz, tak mu také hned nesebereme auto s poukazem na to, že kdyby je chtěl řídit, tak by pravděpodobně mohl způsobit dopravní nehodu. V daných souvislostech je zajímavé, jak zneužitelnost institutu předběžného opatření v občanském soudním řízení byla v nedávné době výrazně omezena povinností navrhovatele tohoto opatření složit jistotu k zajištění případné náhrady škody nebo jiné újmy, která by navrhovaným předběžným opatřením mohla vzniknout. Cožpak by podobný postup nemohl (spolu s jinými) omezit možnost zneužití práv jednotlivými akcionáři v případě nejružnějších (šikanózních) návrhů? Ale to je již věc dalšího zkoumání, jehož výsledky nemusí být pouze samy o sobě rozhodující.

Výše uvedené nesrovnalosti totiž představují pouze část problému. Při nich jde o soulad s čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (případně též s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky [3] – principy legality, potřebnosti, právní jistoty, zákaz svévole atd. – jak uvádí Ústavní soud v 51. odstavci odůvodnění výše citovaného nálezu). **Zcela zřetelnější se však zdá být rozpor s čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, jak bylo naznačeno výše.**

Ústavní soud zastává názor, že posledně citované ustanovení ústavního pořádku porušeno není. Podle jeho názoru nejde o vyvlastnění. Subjektem, který minoritní akcionáře zbavuje jejich práva totiž není orgán veřejné moci prosazující veřejný zájem. Soud srovnává posuzovanou právní úpravu např. s §142 občanského zákoníku [1]. Konstatuje, že jde o úpravu, která musí splňovat podobná, nikoli však totožná kritéria jako právní úprava vyvlastnění, protože v daném případě o vyvlastnění nejde (viz 53. odstavec odůvodnění). V 67. odstavci odůvodnění soud dále uvádí, že akcie jakožto výraz podílu na určité majetkové hodnotě, je předmětem vlastnického práva. Podle soudu je však ochrana takové formy vlastnictví stěžejně srovnatelná s ochranou nemovitého majetku (expropriace), na které je založena dogmatika čl. 11 odst. 4 Listiny. K uvedenému jsou připojena ještě další zdůvodnění.

Výše uvedené argumenty nasvědčují tomu, že Ústavní soud chápe čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod nesprávně. Citované ustanovení určuje, že vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné ve veřejném zájmu, na základě zákona a za náhradu. Zde ani jinde v citovaném dokumentu není uvedeno, že vyvlastnění nutno v daných souvislostech chápat pouze jako zásah orgánu veřejné moci. Zde ani jinde není stanoveno, že se posledně citované ustanovení týká pouze nemovitostí. To jsou pouze (jak se zdá) ničím nepodložené názory Ústavního soudu. Naopak čl. 11 odst. 4 Listiny základních práv a svobod stanoví, že nejen vyvlastnění, ale i nucené omezení vlastnického práva může následovat až po splnění všech tří uvedených podmínek. Za pomoci argumentu a *minor ad maius* (od menšího k většímu) tak můžeme dovodit, že je-li splnění všech tří uvedených podmínek vyžadováno pro nucené omezení vlastnického práva, tím spíše je třeba požadovat jejich splnění pro případy nuceného odnětí vlastnického práva. Proto jestliže stávající úprava obchodního zákoníku umožňuje menšinovým akcionářům odejmout jejich vlastnické právo k akciím sice na základě zákona, za náhradu, avšak bez veřejného zájmu, jde o právní úpravu, která odporuje právě čl. 11 odst. 4 Listiny základních práva a svobod. Odkazovat na ustanovení např. občanského zákoníku (§142 – vypořádání spoluvlastnictví) jak to činí Ústavní soud (s tím, že posuzovaná právní úprava obchodního zákoníku nepředstavuje v našem právním řádu nic ojedinělého) představuje velmi zajímavý podnět pro další diskuse. V daném případě však tento postup nic zásadního neřeší, protože normy o síle ústavního zákona (jež. obsahuje Listina základních práv a svobod) nelze závazně vykládat

prostřednictvím norem nižší právní síly (tedy např. norem zákonných). Přípustný je pouze postup právě opačný.

Proto se lze domnívat, že rozhodnutí Ústavního soudu publikované pod č. 257/2008 Sb., jímž byla zamítnuta ústavní stížnost proti ustanovením § 183i a násl. obchodního zákoníku upravujícím tzv. právo výkupu účastnických cenných papírů, bylo nesprávné.

4. Závěr

Do budoucna tak může představovat důležitý úkol, jak v příslušném zákonu upravit práva akcionářů, aby byla na nejmenší možnou míru omezena možnost zneužití těchto práv. Avšak řešit situaci tak, že se akcie (zjednodušeně řečeno) seberou těm menšinovým akcionářům, kteří by v budoucnu většinovému akcionáři třeba i jen mohli „překážet“, o čemž rozhodne on sám, je řešení odporující nejen ústavnímu pořádku České republiky, ale i přirozenému smyslu pro spravedlnost.

Použitá literatura:

- [1] zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [2] zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- [3] ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- [4] Listina základních práv a svobod vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů
- [5] nález Ústavního soudu České republiky č. 257/2008 Sb.

Kontaktní adresa:

Mgr. Josef Sedláček
Ústav veřejné správy a práva
Fakulta ekonomicko-správní
Univerzita Pardubice
Studentská 84, 532 10 Pardubice
Email: josef.sedlacek@upce.cz
tel.: 466 036 171